

Στὸ γοργόπαρασμα τοῦτο, μὲς εἶναι ἀδύνατον νὰ ξεχάσουμε πῶς συστήθηκε μ' ἓνα διάταγμα, στὴ 11 τοῦ Τριμήνου τοῦ 1816 ἡ École française d' Athènes. Κατὰ πολλὰ χροστὰν τὴ γέννησὶ τῆς σῆς κροδῆς τὸ φιλελληνισμὸ πὺ βασιλεῦς ἀκόμα στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου Φίλιππου. Εἶτανε μαζί κ' ἓνα κέντρο ἀλυστημένο γιὰ τὸ σπουδασμὸ τῆς νέας ἐλληνικῆς. Οἱ μαθητὲς τῆς Σχολῆς εἶχαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διδάσκουν τὰ Γαλλικὰ τοὺς Ἑλληνας, καὶ νὰ μαθαίνουν ἀπὸ κείνους τὴ γλῶσσάν τους.

Ὁ About, τὸ θυμᾶστε, ἀπαλλοχτήκει ἀπὸ τὴ φροντίδα τούτη, κατὰ τὸ δικὸν του τρόπο. Κι ἀκόμα μπουεὶ νὰ καταγίνονται μερικοὶ πολὺ ἀποκλειστικὰ στὴ μελέτῃ τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας, καθὼς λέγει τὸ συστατικὸν διάταγμα. Ὁ μὲς ἀπὸ μίαν ἀρχὴς φημισμένοι μαθητὰδες τῆς Σχολῆς, εἶσι ἀπὸ μιά ὥραία ἀγάπῃ γιὰ τὴν ἀναστημένη Ἑλλάδα, γιὰ τὴ νέα Ἑλλάδα, ἡ μυχόντανε μὲ πάθος στὸ ζήτημα τῶν τωρινῶν, σὺν τὸν κ. Ch. Lévesque, ἡ ἀφιερῶνανε στοὺς διάφορους τύπους τῆς Ἑλλάδας μονογραφίαις, πὺ μέσα σ' αὐτὲς περιμαζεύανε φροντισμένα κάθε τι πὺ συγγένει με τὰ ἔθνη καὶ με τὴν ἱστορίαν τὴ σύγκρισιν, καθὼς λαμπρὰ τὸ κάμνανε εἰπειτα, ὁ Girard, ὁ ἴδιος ὁ About, ὁ Fustel de Coulanges, ὁ Bugit, ὁ κ. Heuzey, ὁ κ. Perrot κα τῶσι ἄλλοι ὕστερ' ἀπὸ κείνους.

Μήτε πὺ καταφρονόσανε πηγὲς κα ἀπὸ τὰ πὺ ταπεινὰ μεσαιωνικὰ χρόνια. Βλέποντας κανεὶς τὰ ἔργα τῶν «Ἀθηναίων», ἀκόμα καὶ κείνα πὺ φαίνονται πῶς δε σχετίζονται με τὴ δικὴ μας τὴν δουλειά, καθὼς εἶναι οἱ μελέτες τοῦ Potter Lécylthesblancs καὶ τοῦ I. Martha (Sepulcrales Nereidum figurae), καὶ κρατώντας μέσα σ' αὐτὰ ἐκεῖνα πὺ χρειάζονται τοῦ νεοελληνιστῆ, θὰ μπορούσε ἀκόμα νὰ γράψῃ ἓνα κεφάλαιο τιμητικὸτατο γιὰ τὴ Σχολή. Βιβλία γιὰ ζήτηματα γεωγραφικὰ καὶ γιὰ ταξιδία, σὺν ἐκείναι τοῦ O Riemann, τοῦ V. Bearad, τοῦ G. Dechamps, τοῦ Ch. Diehl, μὲς φέρνανε τὴν προσφορὰ τους. Σὲ θέματα πὺ γραμματικὰ ἀπένου σὲς ντόπιες λαλιές, ἡ στὴν κοινὴ γλῶσσα, μὲς δώσαν ἔργασίαις τους οἱ Ch. Deville Mondry Baudouin, P. Fournier, B. Haussoullier. Οἱ βυζαντινὲς σπουδὲς, ἡ νεοελληνικὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐπιγραφικὴ, πῆρανε καινούρια ὄψη. Μὲς κυβέρνησιν τῆς Σχολῆς, ἐξῆπνῃ καὶ δυνατὴ ἀφῆσε ὅλους τοὺς δρόμους ἀναχτοὺς στὴν ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα, ἀκόμα καὶ τοὺς πὺ νέους.

Ἀς τοὺς διπλασιάζουμε τοὺς ἀγῶνες μας, κύριοι. Ἡ Σχολὴ τῆς Ἀθῆνας, (ἡ φυσικὴ τῆς πάντῃς κείναι), ἔχει ἀντιζηλὴ τὴ δικὴ μας τὴ Σχολή. Μὰ ἡ ἀντιζηλία τῆς εἶναι ὅλος διόλου φιλική, μάλιστα τὴν ἡμέραν πὺ ἡ Σχολὴ τῶν Ἀνωτέρων Σπουδῶν καὶ ἡ Σχολὴ τῶν ἀνατολικῶν Γλωσσῶν ἀνταμώνονται στὴν προετοιμασία τῶν μελλόντων «Ἀθηναίων».

Ἡ σπουδὴ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἔχει καὶ βρίσκει μεγάλη ὀφελεία ἀπὸ τὸ Bulletin de correspondance hellénique, πὺ τὸ χροστᾶμε στὴ Σχολὴ τῆς Ἀθῆνας. Γικτὶ ἐπὶ τέλους, ὅταν ἀπένω σὲ μιά ἐπιγραφὴ τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς διαβάζω ἀδερφοὶ μὲ ρ, αὐτὸ εἶναι λέξη τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Τὴ λέξη αὐτή, καθὼς τὴ περριτῆρε ὁ κ. Bayet, «πολὺ τὴ μεταχειρίζονταν οἱ πρῶτοι χριστιανοί». Καὶ νὰ γικτὶ πὺ γλῆγορᾷ ἀλλὰξε τύπο. Οἱ λέξεις οἱ πὺ μεταχειρισμένες εἶναι καὶ οἱ πρῶτες πὺ ἀλλάζουν. Ἡ γλῶσσα εἶναι γικμῆτῃ ἀπὸ τέτοια λάθη. Ὅταν εἶπανε φιλῶ ἀντὶ φιλέω, κάμνανε λάθος· λάθος κάμνανε, ὅταν εἶπανε ψωμὶν ἀντὶ ψωμίον, καὶ ψωμὶ ἀντὶ ψωμὶν.

Μοναχὰ πῶς τὰ λάθη ἐκεῖνα γίνονε κανόνες· ὅλο τὸ μυστήριον στὸ ζετύλιγμα τῆς γλώσσας κρέμεται ἐκεῖ. Ἡ νεοελληνικὴ, μ' ἓνα πλῆθος τέτοια παραδείγ-

ματα πὺ μὲς κάμνει ἓνα γὰ τὸ ἀρχαῖον, χροστᾶται τὸ ζετύλιγμα, ἔχει τὸ προνόμιον νὰ μὲς προμηθεύῃ σερὶς ὁλόκληρας ἀπὸ τέτοια διδαχτικὰ λάθη. Σωρὸς βρίσκονται σὲς ἐπιγραφὲς καὶ στοὺς πάπυρους· πρῶμα πὺ μὲ φέρνει, φρικώτατα, νὰ σὲς μιλήσω γιὰ τὸ διάδοχον τοῦ Hase γιὰ τὸ Brunet de Presle. Ὑστερ' ἀπὸ τὰρχαία ἐλληνικὰ, κα ἀπὸ τὰ ἐπίσημα τὰ βυζαντινὰ, ἄλλο χωρὰν ἀπόμεινε γιὰ σκάψιμο. Ὁ Brunet de Presle δημοσίευε στὰ 1866 μὲ τὸν Egger τὴ συλλογὴ τῶν ἐλληνοαγιοπυτικῶν πάπυρων, ἐτοιμασμένων ἀπὸ τὸ Letronne.

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ διασκεδαστικὴ· ξεφύγει ἀπὸ κάθε φιλολογικὴ κατὰταξη· δὲν εἶναι πὰ ἐδῶ φιλολογία, εἶναι ἡ καθημερινὴ ζωὴ· γράμματα οἰκογενειακά, εὐχαριστήρια σὲ φίλους καὶ σὲ συγγενῆδες, λεξικά γιὰ τοὺς ταξιδιώτες, πούλητῆρια, κατὰ σκαλῶν φευγάτων καταγγελίαι, ὡς καὶ λογαριασμοὶ ἀπὸ πλῆστες. Κι ὅλ' αὐτὰ, μάζυ μ' ἓνα ἐγχειρίδιον ἀστρονομίας, ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ δεύτερον τὸν αἰῶνα Π. Χ., καὶ φτάνουν ὡς τὰ 616 Π.Χ. Ὁ Brunet de Presle, πὺ εἶτανε πρὸ πάντων ἓνας συμπαθητικώτατος ἀνθρωπος—λίγο δειλὸς στὰ ψαξίματα του,— θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ στὰ μαθήματα του μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πάπυρους ἐκεῖνους. Δὲν ξέρω ἀν ἐδῶ μπορῶ νὰ τὸ κάμω. Γιὰ νὰ χαρᾶξῃ κανεὶς τέλειον πίνακα γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς νέας ἐλληνικῆς στὸ 19ο αἰῶνα, θὰ πρεπε νὰ περάσῃ ἓνα πρὸς ἓνα τὰ προγράμματα τῆς Σχολῆς κ' εἶσι νὰ ἰδῇ τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὰ κείμενα πὺ εἶναι βλαμμένα στὸ πρόγραμμα κάθε χρονιάς. Οἱ πάπυροι—αὐτοὶ ἡ καὶ ἄλλοι, γικτ' εἶναι σήμερα περρισοί, κ' ἓνα ἰδιαίτερον περιδοκὸ, τὸ «Archiv fur Papyrus forschung» καταγίνονται με τὸν κλάδον τοῦτο τῆς ἐπιστήμης—οἱ πάπυροι θὰ μὲς εἶτανε στὰ μαθήματα μας διπλὰ χρήσιμοι ἀπὸ τὴ μιά μεριά θὰ μὲς γνωρίζανε με τὴ λεγόμενῃ λογίᾳ ἐλληνικῇ· με τὴ διαφορὰ πῶς ἡ λογίᾳ ἐλληνικὴ τῶν πάπυρων δὲν εἶναι τεχνητὴ γλῶσσα καὶ δὲν ἔχει τίποτε ἀναχρονιστικὸ κ' εἶσι εἶναι λιγότερο ἀταίριαστα ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν τὴ σημερινή· κα ἀπὸ τὴν ἄλλην τὴ μεριά θὰ βλέπαμε νὰ ξεμυτίζουσε συχνὰ πυκνὰ οἱ νέοι τύποι, σὺν ἀστέρια πὺ τρεμολάμπουν ἀκόμα.

Στὰ συγγράμματα τοῦ E. Miller ἡ νέα ἐλληνικὴ γλῶσσα πένει πολὺ τύπο. Ἄλλοτε με τὴ νέα ἐλληνικὴ, grosso modo, ἐννοοῦσαν, ὅτι δὲν εἶταν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ· εἶσι κάθε φορὰ πὺ κάποιο γλωσσικὸ ζετύλιγμα, πὺ πὺ ὕστερα θὰ τελείωνε, ἀρχίζε καὶ φαίνονταν στὸν Ὀμηρον, λέγανε πῶς εἶτανε τῆς νέας ἐλληνικῆς· καὶ ὁ ὅρος αὐτὸς ὁ κάπως πολὺ γενικός, μπορεὶ νὰ εἶναι πὺ ἀπλὸς κ' εὐκολώτερα νὰ κρατιέται ἀπὸ ὅλα τὰ ξεχωρίσματα καὶ τίς ὀνομασίες πὺ γίνανε τῆς μόδας ἀπὸ τότε... Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ Miller μὲς ἔδωκε πολὺ κείμενα ἐλληνικὰ στὴ μεσαιωνικὴ γλῶσσά. Καὶ βλέπατε λοιπὸν πῶς τραβαίει μπρὸς ἀπὸ τοὺς προκατόχους του· ὕστερ' ἀπὸ τὸν Ὀμηρον, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπίσημῃ βυζαντινὴ γλῶσσά, ὕστερ' ἀπὸ τοὺς πάπυρους, ἔρχεται φυσικὰ ἡ ἀρχαία τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς στὴν ἐξέτασιν τῶν πηγῶν τῆς γλώσσας. Στὸ Miller χροστᾶμε τρία ποιήματα τοῦ Πρόδρομου, πὺ εἶναι ὁ σωστός πρόδρομος τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς, τὸ «Χρονικὸ τῆς Κύπρου» πὺ τὸ ἔκδασε με τὸ Σάθα στὴ Βιβλιοθήκῃ τῆς Σχολῆς, τοὺς «Ἑλληνες ἱστοριογράφους τῶν Σταυροφοριῶν» γιὰ τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἐπιγραφῶν πὺ ἦτανε μέλος τῆς καθὼς καὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι καθηγητὰδες τῆς ἑδρας αὐτῆς. Μὰ ὁ Miller πὺ εἶτανε ἀπὸ πρῶτον χεὶρ ζήτητῆς, κατὰγινε στὴν ἐξέτασιν μπορεὶ κανεὶς νὰ πῇ ὅλων τῶν ἐποχῶν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ἀπὸ τὸν Ἀμμωνιὸ ὡς τὰ ἐλληνικὰ λεξικά τὰ καμωμένα στὸ Βυζάντιον στὸ δέκατον πέμπτον αἰῶνα, περνώντας ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ χειρόγραφα τοῦ Escorial

καὶ τὰ Γαργίλια τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ· Ὁ βυζαντινολόγος αὐτός, πὺ ἀφῆσ' ἐποχὴ εἶχε τυχερὸ τὸ χεὶρ ἀνακαλύψῃ νέα ἐλληνικὰ ἀκόμα καὶ στὸν καιρὸ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ! Καὶ τοῦτο δείχνει πῶς οἱ σπουδὲς μας παίρνουν ἀπὸ μακριὰ τὸ φύσημά τους. Εἶναι ἓνα εἶδος σύντομο «γλωσσάριον» γιὰ τοὺς περιηγητὰς καὶ μπορεὶ καὶ γιὰ τοὺς διπλωμάτες. Κάτι τι πὺ προμηθεύει μερικὰ ἀπὸ τὰ δικὰ μας τὰ γυμνάσματα. Τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ μὲς πληροφορεὶ πῶς σπουδάζονταν τὰ ἐλληνικὰ γράμματα στὸ μεσαιῶνα καὶ πιθανώτατα μὲς δείχνει τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως μιλοῦντανε τότε. «Τὸ «Glossarium laodunense» μαζί με τὰ «Interpretamenta» τοῦ Ἰουλίου Πολυδεύκου, ἐκδομένα ἀπὸ τὸ Boucherie πρεπε νὰ βελθόνε ἀνάμεσα στὰ πὺ πολύτιμα μνημεῖα γιὰ τίς πηγὲς τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας.

Δὲν τόχω στὸ νοῦ μου νὰ ραδιάσω ἐδῶ πέρα ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Miller. Μὰ καὶ γι' αὐτὸν καθὼς καὶ γιὰ τὸ Brunet de Presle πρεπε νὰ θυμηθοῦμε πῶς ἐργατικοὶ καθὼς εἶτανε, ἡύρανε στὰ 1867 νέα δύναμη με τὸ «Σύλλογος γιὰ τὸ δυνάμωμα τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων στὴ Γαλλία»· τὸ σύλλογον πὺ καὶ ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος κάμνανε πρόεδροι τους, δυὸ φορὲς ὁ Miller. Ὁ Σύλλογος αὐτός, ἰδρυμένος κάπως με διαφορετικοὺς σκοποὺς, βοηθήσῃ δυνατὰ με τὸν καιρὸ τῆ σπουδῆς τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, τόσο με τὰ βραβεῖα του ὅσα καὶ με τὴν «Ἐπετηρίδα» του· μὲς αὐτοῦ εἰκοσι χρόνια ὁλόκληρα πλῆθος ἐλληνοστὰδες ἦρθαν καὶ πλουτίσανε, καθένας με τὸ δικὸν του τρόπο, τὸν κύκλον μας, σὲ ὅλους τοὺς κλάδους. Μ' αὐτοῦ εἶναι ὁ Wesher, ὁ marquis de Saint Hilaire, ὁ G. d'Eichthal, ὁ A de Circourt, ὁ A Chassang, ὁ Ch. Gidel, ὁ L. Heuzey, ὁ E. Legrand ὁ H. Veil, ὁ G. De Ville, ὁ H. Decharme, ὁ Ch. Ruelle, ὁ G. Perrot, ὁ A. Dumont, ὁ d'Estournelles de Constant, ὁ O. Riemann, ὁ A. Mezières, ὁ V. Serres, ὁ H. Omont, ὁ Tannery καὶ ὁ Froener.

(Τὸ τέλος στ' ἄλλο φύλλον)

Μετὰφραστὴ Κ. Π.

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

ΕΚ ΣΤΟΜΑΤΟΣ ΝΗΠΙΩΝ...

Ἡ «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τεργεστῆς δημοσιεύει μιά φιλολογικὴ διατριβὴ γιὰ τὴ γλῶσσά τῆς Νέας Διαθήκης γραμμένη ἀπὸ τὸ Ρῶσο καθηγητὴ Γλουμπάκοβσκι. Δὲ με νοιάζει πολὺ γιὰ τὰ ὅσα εἰδικώτερα λέγονται αὐτοῦ μέσα ἀπένου σὲ τοῦτο τὸ ζήτημα, μὰ ἓνα πρῶμα μούκαν' ἐντύπωση : Ὁ μεταφραστὴς—δὲν ξέρω ποιὸς εἶνε— παρνεύει σὲ μιά σημεῖωσίν του τὸ Γλουμπάκοβσκι, λέγοντας· πῶς εἶν' ἀνθρωπος με κύρος στὰ τέτοια ζητήματα, καὶ ὁ Ρῶσος πάλι καθηγητῆς σ' αὐτὴν του τὴ διατριβὴ παίρνει γιὰ ὁδηγὸν κατὰλληλον τὸν ἐγνωσμένον, λέει κύρους Γερμανὸ φιλόλογον Albert Thumb, αὐτὸν πὺ ξέρουμε, τὸ συνήγορον τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας. Καὶ τί βγαίνει ἀπ' αὐτό; Ἄν εἶμασ' ἄλλοι, δὲ βγαίνει βέβαια τίποτε ἂν ὁμως εἶμασ' ἐμμετῆς, βγαίνει πῶς ὁ μεταφραστὴς—καὶ ἡ ἐφημερίδα του μπορούμε νὰ ποῦμε— ἀναγνωρίζει τὸ κύρος τοῦ Albert Thumb, καὶ λοιπὸν παραδέχεται τὰ ὅσα αὐτὸς διδάσκει μὲς τὸ κομμάτι πὺ δημοσιεύει.

Καὶ τί διδάσκει ὁ Thumb αὐτοῦ μέσα :

Πρῶτα, γιὰ νὰ δείξῃ πὺ ὁ σημεῖον κρατεῖ ἡ γλῶσσα τῆς Ν. Διαθήκης στὸ ἱστορικὸ ζετύλιγμα τῆς Ἑλλ. γλώσσας, παίρνει μιά φράσιν εὐαγγελικὰ καὶ μὲς παρασταίνει τὴν προφορὰ τῆς σὲ τρεῖς ἐποχές :

μετὰ τὸτο katébé es Kap'arnaúm autós kai metá touto katéβn eis Kafarnaoum autós kai

hē métr autū kai hoi adelp'oi kai hoi mat'etai hē mētr autou kai oi adelphoi kai oi mathētai autū kai ekē émenan ē pollās heméras. αὐτοῦ καὶ ἐκεῖ ἐμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

Ἔπει μιλούσε ὁ Ἀθναῖος στὰ 400 π. Χ.

μετὰ τὸτο katébe is kap'arnaúm autós ke e meter

—Βγάζω ἀναγού
Λες κι' ὁ
Νοστιάς.